

Євген МУЛЯРЧУК

**ПОКЛИКАННЯ ЛЮДИНИ
 У СУЧАСНОМУ СВІТІ:
 ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ОЧІКУВАНІ
 КОМПЕТЕНЦІЇ ПЕДАГОГІВ**

Анотація

Тема покликання розглядається в контексті питань реформування школи, визначення орієнтирів розвитку та мотивації праці педагогів. Висвітлено соціально-культурні та гуманітарні аспекти ідеї покликання людини у сучасному світі та завдання педагогів у формуванні системи відповідних компетенцій учнів та студентів. Проаналізовано практичне значення та міжнародний досвід врахування чинника покликання у підготовці самих вчителів та в оцінці їх фахових компетенцій. Виділено систему індикаторів досвіду покликання людини як комплексу особистісної мотивації: бажання – здібності – практична реалізація у певній сфері – мета досягнення суспільно-корисних результатів. Сформульовано перелік особистісних якостей, сукупність яких корелює з досвідом покликання у сфері педагогічної діяльності, а саме: відкритість, любов до дітей, співчуття, повага, толерантність, неупередженість, чесність, справедливість, наполегливість, відповідальність.

Ключові слова: покликання, компетенції, відповідальність, етичні чесноти, цінності, мотивація, оцінювання, педагогічна діяльність, реформа освіти.

Ідея покликання людини у сучасному світі

Ідея покликання людини не є новою, її поява відслідковується вже у текстах Старого Заповіту, їх перекладах і тлумаченнях (Мулярчук, 2017b: 94-106). Актуальність теми покликання у наш час пов'язана зі змінами соціальних умов та чинників особистісної мотивації людини у світі. Зокрема, статистика свідчить, що за останнє сторіччя зменшився відсоток зайнятого населення на ринку праці. Цей показник становив на початок ХХ ст. 50%, а в перші роки ХХІ ст. – 37%, зросло й безробіття з 14% до 16% відповідно. Збільшується кількість суїцидів, що є симптомом втрати сенсу і мети існування людини, життєве смислотворення особистості підважується ситуативністю рішень та стилем життя в режимі «ad hoc» («тут і тепер»). У змісті «мас медіа» переважає розважальний жанр (зокрема, на телебаченні це 80%), а варіативність та розмаїття витворених

людством благ та цінностей ускладнює вибір поміж ними й девальвує сам цей вибір (Ручка, 2017: 25, 26).

Світова спільнота реагує на ці зміни, визначаючи стратегію дій, зокрема в концепції сталого розвитку. Так, у резолюції прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 р. «Перетворення нашого світу: програма 2030 для сталого розвитку» проголошується: «Ми працюватимемо, щоб збудувати динамічні, сталі, інноваційні та людиноцентризовані економіки... щоб всі люди мали можливість реалізувати свій потенціал» (Transforming our world, 2015). Зокрема, 4-та програмна мета Резолюції передбачає забезпечення інклюзивної та однаково якісної для всіх освіти і можливостей навчання впродовж всього життя, а «Мета 8» вказує на необхідність продуктивного працевлаштування та гідної праці для всіх. В умовах, коли скорочується потреба в рутинній роботі, вивільнюються людські ресурси, виникає завдання як «спрямувати необмежені можливості людської активності на творення кращого світу» (Transforming our world, 2015). Отже, дедалі більш нагальними стають проблеми знаходження людиною її власного місця і позиції в сучасному світі, її самовизначення та самореалізації, а також формування особистої соціальної та етичної відповідальності. Розуміння та здійснення людиною її покликання корелює з вирішенням означених потреб і проблем.

Стрімкі світоглядні та ціннісні зміни у сучасному світі є предметом уваги філософії та соціальних наук. Українські та західні вчені характеризують ці трансформації як перехід до постматеріалістичних цінностей, які саме й виражають потреби в самореалізації, самоекспресії, зацікавленість у якості життя та ін. (Ручка, Наумова, 2013). Оцінки цих процесів різні. Так, наприклад, американський дослідник Інглгарт ставиться до таких змін позитивно, а німецька соціолог Ноель-Ноймен вбачає у них низку небезпек, пов'язаних із ослабленням соціальних зв'язків та ієрархії, знеціненням етики професійного успіху і зростанням орієнтації на вільний час та гедонізм. Інший дослідник з ФРН Клагес, констатує поступовий перехід від цінностей «обов'язку і прийнятності» до цінностей «саморозвитку та автономії», відзначає, що у сучасному суспільстві зберігаються обидва тренди та присутні їх змішані типи (Ручка, 2013). Тому невірно твердити про цілковиту втрату класичних цінностей та наступ егоцентризму й безвідповідальності. Радше формується новий тип ментальності та поведінки людей, у якому більш суттєву роль відіграє мотив саморозвитку особистості.

Соціологи в Україні, відстежуючи ціннісні зміни у свідомості наших співгромадян з 1991 року, констатують стійке домінування вітальних цінностей (безпека) та поступове наростання тренду до самореалізації (цікава робота, суспільне визнання, самостійність, освіченість та ін.). Стабільно третю позицію посідають цінності соціальної рівності, на-

ціонально-культурного відродження, релігійного життя, не показуючи динаміки до зростання їх значення. На четвертому місці за їхньою суб'єктивною «вагою» в ціннісній ієрархії українців знаходяться демократичні політико-громадянські цінності – це державна незалежність, демократичний розвиток країни, свобода слова, підприємницька ініціативність, участь у політичному житті. Але значимість таких «громадянських» цінностей у свідомості українців суттєво зростає протягом всіх років незалежності України (Ручка, 2015).

Сучасна Україна трансформується, орієнтуючись на зразки західного світосприйняття. Ми живемо у переважно секуляризованому суспільстві, значною мірою орієнтованому на матеріальні блага і саморозвиток особистості, водночас поступово відкриваємо сенс соціальної солідарності, демократії та громадянських цінностей. Цей процес не є лише еволюційним. Потрясіння війною з сусідньою країною та вплив інших світових чинників спричиняють і раптові зміни у нашому суспільстві. Така реальність, коли соціальні структури нестали, зростає міграція населення, невизначені перспективи розвитку подій, відсутнє відчуття індивідуальної безпеки, вимагає від кожного громадянина здатності самому визначатися стосовно своїх цілей та можливостей у суспільстві, здійснювати свідомий вибір у житті.

Соціально гостро постає питання про те місце у світі, яке не просто кожен собі знайде чи займе, але створить і облаштує на свою відповідальність та ризик, і працює у своїй справі послужить спільноті та благоустрою людського світу загалом. А для цього, як вірно відзначають дослідники формування громадянського суспільства, необхідні «реальні (а не фіктивні чи уявні) здібності до практичного творення... і готовність до самообмеження» (Гражданское общество, 2002: 181). Актуальним сьогодні є дискурс компетентності людини у сучасному світі (Равен, 2002). Саме поняття компетентності багатовимірне, адже означає обізнаність і досвід людини у різних відношеннях та включає у себе також мотиваційну складову і формування необхідних для суспільного життя рис характеру особистості, що є, зокрема, предметом і турботою працівників освіти. В системі очікуваних компетенцій людини чинник покликання відіграє важливу роль. Реалізація особистих бажань і практичних здібностей людини у поєднанні зі здатністю до самопосягати, самообмеження та з метою піклування про суспільне благо свідчить про виявлення того феномену, який ми називаємо покликанням.

Освіта – це особлива сфера суспільного життя, адже, навчаючись, кожна людина опановує можливості власного буття у світі, вирішує проблему соціалізації, самореалізації, сенсу існування. Безпосередньо здобуття фаху відкриває шлях до професійної або іншої діяльності, яка інтегрує людину в соціальний світ. Водночас, через засвоєння досвіду

попередніх поколінь та сучасників людина залучається в культурний і духовний простір своєї спільноти. Сенс освіти у розвитку людини, в сприянні її самовизначенню і усвідомленню її життєвої мети, тобто у формуванні розуміння та здатності до вибору особистісного і суспільного блага, яке вона бажає реалізувати у світі. Тому актуальним є обговорення можливостей практичної імплементації чинника покликання в системі навчання та підготовки фахівців у цій сфері.

Покликання – це бажаний і навіть обов’язковий предмет обговорення з учнями та студентами, один із важливих елементів освітньо-виховного процесу. Метою самої педагогічної роботи є підвести кожну людину до актуальності думки про її покликання, звісно, не змушуючи його декларувати і тим знецінюючи саму цю тему. На жаль, сучасний стан освіти критикується у різних країнах саме за те, що наявна її система руйнує, принаймні пригнічує, розуміння молодими людьми їхнього покликання та мотивацію до його здійснення. Багато відомих, успішних і творчих особистостей твердять, що школа була тим середовищем, де вони не змогли себе розкрити, що тільки позбувшись гніту ієрархії предметів, необхідності засвоєння обов’язкових знань та отримання відповідних тестових балів, вони змогли розкритися як особистості й відчутти повноту свого буття (Робінсон, 2010: 14). Натомість, саме особистісному розвитку мала слугувати школа. Безперечно, творчі педагоги є у кожному навчальному закладі. На них та на успішні намагання ініціативних менеджерів реформувати освіту покладаються значні надії. Але справа полягає також у тому, щоб світоглядно змінювати суспільство, тобто не лише реформувати систему «згори», долаючи її опір, а впроваджувати альтернативні погляди на всю справу освіти і на самоздійснення людини у сучасному світі. В цьому сенсі кожна спроба актуалізувати дискурс покликання, а тобто й самореалізації особистості, її свободи, усвідомлення орієнтирів суспільного блага та мети її буття у світі, не є зайвою.

Виявлення покликання як мета діяльності педагога і критерій його компетенції

Як відзначає В. Довбня, роль вчителя у сучасному світі змінюється, він (вона) не є вже просто носієм та транслятором знань: «Учитель... у взаємовідносинах з учнями втрачає функцію основного носія знань, залишаючись величиною стабільно високою, «ключовою фігурою» в освіті» (Довбня, 2018: 247). Адже, як продовжує цитований автор, «сьогодні є різні способи здобуття знань: від інтернету до книги», і роль вчителя полягає вже у тому, що він (вона) «дає змогу розуміти, структурувати, критично аналізувати ці знання, і що не менш важливо – за допомогою глобальних компетентностей інтегрувати їх у свій життєвий досвід.

Спонукаючи учнів до неперервного саморозвитку і самореалізації, учитель використовує як власний інтелектуальний потенціал, так і потенціал Інших, комунікуючи в сучасних дидактичних і виховних практиках» (Довбня, 2018: 254).

У цих рядках зі статті досвідченого фахівця означені важливі аспекти ролі вчителя щодо формування особистості та системи компетенцій учнів. Ми маємо намір звернути увагу також на ті якості, що визначають чесноти та необхідні компетенції самих педагогів. У наш час поняття компетенції перестає означати лише фахову характеристику професіоналів, але набуває соціального значення в контексті думки про необхідні особистісні якості людини. Тобто, йдеться, поряд із професійними та іншими знаннями, про навички спілкування та соціальної взаємодії і про цілі та цінності людини. Відповідно, ці різнопланові компетенції формують, розвивають та оцінюють. Ті з них, які стосуються особистісної мотивації важче виявити, складно створити і проблематично задати їх очікувані критерії. Втім, вимоги до людей педагогічної професії, мають включати підтвердження їх особистісних якостей та життєвих цілей.

Покликання, на наш погляд, є визначальним чинником очікуваної мотивації педагога. Адже, вчитель за покликанням – це не просто викладач свого предмета, йому притаманна любов до своєї справи, відданість завданню навчання та виховання учнів, відкритість до спілкування з ними, відповідальність за досягнутий результат та усвідомлення мети його діяльності для суспільного блага. Покликання потрібне самому вчителю в умовах недостатньо високого матеріального забезпечення і, водночас, великої відповідальності його роботи. Без внутрішньої мотивації – відчуття любові до вихованців, відданості справі – працювати тут важко з морально-психологічних причин. По-перше, самі учні є вимогливим середовищем, потрібно заслужити їх авторитет і довіру, та одночасно бути вимогливим до них і до себе. По-друге, професія вчителя вимагає певних жертв – в родинному житті, в реалізації особистих бажань, з огляду на альтернативні можливості кар'єри та більш престижної роботи. Без морального утвердження, яке дає людині відчуття покликання, накопичується невдоволення роботою, відповідно погіршуються її результати. Звісно, деякі люди працюють на вчительській роботі навіть тоді, коли вона їм не до душі. Такі є у кожному освітньому закладі, їх нескладно виявити, спостерігаючи, наприклад, за учнями у їх класах, за їх інтересом до навчання, до предмету викладання. І це проблема, адже педагогічний працівник, який тримається лише формального боку роботи і неухважний до учнів як до особистостей, стає причиною втраченого чи нерозвиненого інтересу до знань та, зрештою, й небажання до громадянського становлення молодих людей.

Загалом, відсів некомпетентних працівників освіти відбувається з об'єктивних причин. По-перше, з часом накопичена втома і невдоволення призводять до зміни професії частиною з них. По-друге, достатньо надійними є формальні критерії оцінки успішності їх роботи – принаймні це рівень знань тих, кого вони навчають. По-третє, існують процедури тестувань та атестації. Однак, на наше переконання, не варто покладатися лише на перелічені чинники відбору та просування учителів. Як показує досвід, можливо зробити кар'єру в освітньому закладі відповідно до формальних вимог, але не бути справді хорошим педагогом за відсутності любові до предмету викладання і до самих учнів або студентів, без спрямованості на особистісне спілкування з ними та їх розвиток. Адже вчитель – це не набір знань та психологічних рис, а певна цілісна якість особистості. Покликання задає таку смислову цілісність людини – єдність її бажань, здібностей, праці для самовдосконалення та досягнення суспільно-корисного результату.

Від майбутнього і працюючого педагога суспільство має очікувати виявів його покликання. Слово «має» вказує на певну належність. Дійсно, лише така людина буде розвивати особистість учнів. Проте завдання педагога та вимоги до нього у цьому сенсі неможливо повністю формалізувати. Є у цьому феномені безмежність. Жити для інших нереально у фіксованих проміжках часу, а будь-яке оцінювання повинне мати межі і форму. Це проблема – як сформулювати вимоги щодо покликання фахівця. Про покликання кожної особистості не може і не має бути єдино правильної думки – зовні це завжди суб'єктивне оціночне судження. На прикладі вчительської професії ці практичні складнощі очевидні. По-перше, розпізнати вчителя за покликанням можливо за умови спостереження впродовж його щоденної роботи. Натомість, атестація щоденною не буває, і вчителі до неї заздалегідь готуються. По-друге, особливо, для педагогів-початківців потрібен час, щоб відчутти себе у професії. По-третє, з етичного погляду, неприпустимо, створювати ситуацію, коли людина має доводити іншим своє покликання, адже йдеться не про факти, а про сенси, про особисту свободу.

Звісно, існують неформальні процедури збору та аналізу оцінок про фахівців. Так, наприклад, щодо педагогів можливо збирати та аналізувати відгуки від учнів та їх батьків. З використанням сучасних технологій комунікації це не становить проблеми. Проте такі відгуки можуть мати лише допоміжну роль, але не є достатніми для адміністративних рішень. І головне те, що у них не почуєш саму людину, про яку йдеться. Зрозуміло, що завдання врахування особистих якостей педагогів є передусім предметом відповідальності тих, хто видає дипломи та допускає фахівців до роботи. Ціна помилки і недбалості тут висока. Результатом роботи вчителя є соціальна зрілість, розвиток творчого потенціалу мо-

лоді. І далеко небайдуже, щоб до школи приходили вчити саме ті люди, що мають відповідні цій професії бажання, здібності, навички та життєву мету.

Не варто допускати принцип «природного відбору» до «виживання» вчителів та учнів у школах. На жаль, в дійсності часто виглядає так, що і учням доводиться пережити багато неприємностей, навіть жахів, у школі, й нерідко морально важко доводиться самим учителям. Молодим педагогам необхідно витримати іспит на те, наскільки їм під силу перебороти байдужість, виправити зіпсоване помилками інших шкільне середовище. Іноді не вдається втримати тих, хто бажає вчитися і навчати, замість того, щоб позбутися тих, які не люблять навчання та свою роботу. Напевно, так не буває, щоб оминати випробувань, але потрібно докласти зусиль, щоб сформувані умови, коли відразу від процесу навчання стане якомога менше у всіх його учасників. Відповідальність держави, менеджерів освіти вчителів, громадськості та батьків учнів полягає у тому, щоб заклади освіти стали тим середовищем, в якому учні і вчителі перебуватимуть в атмосфері відкритості, довіри, налаштованості на розвиток і досягнення позитивних результатів. На нашу думку, вирішення проблеми мотивації і компетенцій лежить більше не у площині контролю та навіть матеріальних заохочень, які безперечно важливі, а в площині освітніх практик. І ось тут чинник покликання має бути актуалізованим.

На основі власних досліджень можемо відзначити, що ідея покликання є релевантною досвіду вчителів, і взагалі сприймається з розумінням нашими співгромадянами (Мулярчук, 2017а: 213-234). Чинник покликання діє вже на рівні самоаналізу людей, коли вони вирішують вступати до коледжів та університетів, і коли, вже навчаючись, визначаються щодо подальшої роботи. Те, що в цілому педагогічну роботу обирають, маючи внутрішню мотивацію, підтверджують і дані закордонних досліджень. Як свідчить опубліковане у США в 2000 р. дослідження, 40% американців віком до 30 років, які не працюють у сфері освіти, назвали свою роботу випадково обраною, натомість серед вчителів таких зізнань про випадковість їхньої професії було лише 12%. Загалом 50% молодих людей вважали, що ще змінять свою професію, але серед молодих вчителів 75% сприймали свою роботу як обрану на все життя (Farkas, Johnson, Foleno, 2000: 16). Тож вчителями переважно йдуть працювати свідомо, за покликанням. Безперечно, люди без покликання на роботу вчителя або викладача не рідкість у будь-якій країні, але не на них сподівання і не про них мова, коли йдеться про перспективи розвитку освіти. У полі нашого вивчення та суспільного інтересу загалом опиняються ті педагоги, для кого їхня професія є справою життя, вибором за покликанням

У підготовці майбутніх педагогів в сучасних коледжах та університетах ідея покликання імпліцитно присутня. Фахівці освіти звертають увагу студентів на складнощі професії, на те, що роль вчителя не зводиться лише до викладання певного предмету та виконання фіксованих посадових обов'язків, але передбачає вміння і бажання до виховної роботи, виявлення і формування моральних якостей особистості учня. Ними наголошується і на суспільному значенні роботи вчителя та його відповідальності за свою професію. Звичайно, навчальні заклади також уповноважені державою оцінювати не лише знання, але й практичну підготовку майбутніх вчителів, успішність у якій передбачає наявність відповідних особистих здібностей та налаштування на педагогічну роботу. Але основна вага рішення, чи йти молодій людині, яка виконала програму навчання, у професію вчителя, покладена на її самооцінку та сумління. Цього, на нашу думку, недостатньо. В суб'єктивному плані потрібно, щоб на самому понятті покликання робився акцент, щоб питання про покликання до професії педагога було усвідомлене кожним, хто стає на цей шлях. Питання полягає також і в тому, щоб відповідальні особи, які видають дипломи та приймають фахівців до освітніх закладів, зважали на мотиваційний чинник покликання людини.

Отже, попри зазначені передумови загалом позитивного сприйняття ідеї покликання і визнання її потрібності у суспільстві, та зважаючи на практичні й етичні застереження щодо обмежень застосування формальної вимоги покликання в оцінці компетенцій фахівців, ми повертаємося до того, що все ж таки важливо сформулювати очікування стосовно особистих якостей та мотивації працівників у сфері освіти, які б в інтегрованому вигляді свідчили про їх досвід покликання. У стосунку до професії педагога необхідними чеснотами, є відкритість, любов до дітей, співчуття, повага, толерантність, неупередженість, чесність, справедливість, наполегливість, відповідальність. Розробка систем оцінки таких якостей у практиці відбору та професійного орієнтування майбутніх вчителів є справою фахівців з психології та педагогіки. Ми ж звертаємо увагу на те, що виявляти потрібно саме комплекс особистісних якостей, а питання про покликання безпосередньо не має ставитися в рамках такої діагностики. Однак, тема покликання має бути впроваджена, зокрема, в практиках співбесід з претендентами на ту чи іншу посаду, спрямованих на виявлення їх мотивації, а також в системі професійного консультування і в програмах адаптації спеціалістів.

Маємо відзначити, що питання мотивації педагога, його очікуваних якостей та завдання педагогічної роботи з формування компетенцій молодих людей є предметом суспільного обговорення в Україні. Перспективи плідного суспільного дискурсу в цьому напрямку відкриває, зокрема, «Концепція реалізації державної політики у сфері реформування

загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року», схвалена Урядом у 2016 р. (Концепція, 2016), та урядовий план заходів від 13 грудня 2017 р. на її запровадження у 2017–2029 роках (Про затвердження плану заходів на 2017–2029 роки, 2017). Зокрема, Концепція проголошує, що реформування школи ґрунтуватиметься на «компетентнісному та особистісно-орієнтованому підході до навчання». Такий підхід, зокрема для середньої школи, означає «перехід до педагогіки партнерства між учнем, вчителем і батьками», забезпечення здобуття учнями «умінь і навичок, необхідних для успішної самореалізації в професійній діяльності, особистому житті, громадській активності». Також Концепція передбачає «стимулювання особистого і професійного зростання педагога, надання йому академічної свободи, матеріального стимулювання...» (Концепція, 2016). Відповідно, Уряд України визначає завдання «створити нове освітнє середовище» (Про затвердження плану заходів на 2017–2029 роки, 2017).

Реформування педагогіки, зокрема у сфері загальної середньої освіти в Україні, лише починається. Його цілі засновані на Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про основні компетентності для навчання протягом усього життя». Країни Заходу на цьому шляху дійсно є прикладом. Зокрема, щодо передбаченого Концепцією питання визначення професійних стандартів педагогічної діяльності вчителя та створення мережі установ незалежної сертифікації вчителів варто, на наш погляд, звернути увагу на те, які вже існують підходи до оцінювання якостей педагогів. Наведемо приклад з досвіду освітньої галузі у США.

В американській педагогічній спільноті в останнє десятиріччя триває дискусія щодо критеріїв оцінювання вчителів під егідою «Національної Ради Акредитації Педагогічної Освіти» (The National Council for the Accreditation of Teacher Education (NCATE)). Однією з цілей роботи Національної Ради Акредитації є кодифікація особистісних «диспозицій» (тобто рис характеру, моральності, спрямувань поведінки) кандидатів на вчительську сертифікацію (McKnight, 2004: 212-230). За стандартами NCATE до програм підготовки вчителів вводиться не лише оцінка знань і психологічних якостей, але й чеснот та прагнень майбутніх вчителів. Перелік таких етичних «диспозицій» визначають, зокрема, так: «цінності, схильності (commitments) та професійна етика, які визначають поведінку стосовно учнів, родин, колег та громад та впливають на навчання, мотивацію й розвиток учнів (students) та власне професійне зростання педагога. Диспозиції визначаються віруваннями та установками, співвіднесеними з такими цінностями як турботливість, неупередженість, чесність, відповідальність та соціальна справедливість. Зокрема, вони можуть включати переконання в тому, що учні здатні навчатися, уяв-

лення про високі та вимогливі стандарти або зобов'язання щодо безпечного та підтримуючого середовища для навчання. (National Council for Accreditation of Teacher Education, 2001)» (Bigham, 2008: 25).

І ось у цьому контексті, в американській педагогічній літературі, йдеться про те, що досвід покликання вчителів також має підпадати під критерії етичних чеснот, а саме, що відчуття покликання є очікуваною чеснотою педагога (McKnight, 2004: 212; Bigham, Smith, 2008: 10). Звісно, умовою успішної роботи педагога є залучення всіх його особистих якостей до справи навчання та виховання молоді. Практичне питання полягає не так, і не лише, у тому, як саме визначати та як називати очікуване ставлення людини до її справи – інтегрувати його у понятті покликання чи користуватися іншими термінами. Головне – це сприяти формуванню та виявленню якостей з покликання пов'язаних та від нього похідних.

Отже, покликання виявляється як комплексний феномен особистісної мотивації, у якому присутні такі елементи: бажання – здібності – практична реалізація у певній сфері – мета досягнення суспільно-корисних результатів. З досвідом покликання корелює і на нього вказує наявність сукупності наступних чеснот – відкритість, любов до дітей, співчуття, повага, толерантність, неупередженість, чесність, справедливість, наполегливість, відповідальність. На наш погляд, метою і умовою розвитку освіти є підтримка тих людей, які виявляють своє покликання у ставленні до педагогічної роботи, та сприяння тому, щоб самі вчителі і викладачі у свою чергу працювали для виявлення покликання до будь-якої справи у житті їхніми учнями та студентами. Результатом успішної педагогічної роботи буде атмосфера взаємоповаги вчителя з учнями, викладача зі студентами, їх спільний інтерес до навчального процесу. Покликання педагога – приводити молодих людей до того, щоб вони розуміли сенс власного існування, вміли формувати свої цілі, були щасливими та дбали про інших, були відповідальними і жили в гармонії з суспільством. Заради цих цілей варто розвивати ідею покликання як регулятивну та орієнтуючу в розробці планів і напрямків розвитку системи освіти.

Посилання

- Гражданское общество: истоки и современность (2002) Науч. ред. проф. И.И. Кальной, доц. И.Н. Лопушанский. СПб.: Юридический центр Пресс.
- Довбня, В. (2018) Нова українська школа: спроба філософсько-антропологічного осмислення. *Філософія освіти. Philosophy of Education*. 2018. № 1 (22), 240-258. URL: www.philosopheducation.com
- Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249613934>

- Мулярчук, Є. І. (2017а) Покликання як мотивуючий чинник розвитку освіти в Україні. *Філософія освіти. Philosophy of Education*. 2017. № 1 (20), 213-234. URL: www.philosopheducation.com
- Мулярчук, Є. І. (2017b) Про поняття покликання. *Філософська думка*. 2017, №3, 94-106. URL: <https://journal.philosophy.ua>
- Про затвердження плану заходів на 2017–2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” (2017) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 903-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua>
- Равен, Д. (2002) Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. Пер. с англ. М.: Конти-Центр.
- Робинсон, К. (2010) Призвание. Как найти то, для чего вы созданы, и жить в своей стихии. Пер. с англ. Валентины Кукушкиной. Москва; Издательство «Манн, Иванов и Фербер».
- Ручка, А.О. (2013) Ціннісна зміна як провідна тема сучасного соціологічного аналізу. *Український інформаційний простір*. Ч.1., 163-169.
- Ручка, А.О., Наумова, М.Ю. (2013) Цінності і типи ціннісної ідентифікації у сучасному соціумі. В: *Українське суспільство 1992-2013, стан і динаміка змін: Соціологічний моніторинг*. К.: Інститут соціології НАН України, 285-297.
- Ручка, А.О. (2015) Цінності та ціннісна зміна в соціологічній перспективі. В: *Мінливості культури: соціологічні проєкції (за ред. Н.Костенко)*. К.: Інститут соціології НАН України, 41-75.
- Ручка, А.О. (2017) Ціннісні тренди в контексті сучасних модернізаційних процесів. В: *Історичні та стратегічні імперативи модернізації провідних і транзитивних країн світу: Збірник наукових праць (за заг. ред. О.В.Зерницької)*. К.: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 25-34.
- Bigham, J.T. (2008) Role of spirituality in persons choosing a career in education: calling as a motivating factor. Liberty University, USA.
- Bigham, J.T., Smith, S.J. (2008) Called to Teach: Interpreting the Phenomenon of Calling as a Motivating Factor. *Life@School*. Vol. 7, number 1, Fall issue. Faculty Publications and Presentations. Paper 99, 8-2-2008. URL: http://digitalcommons.liberty.edu/educ_fac_pubs/99
- Farkas, S., Johnson, J., & Foleno, T. (2000) A Sense of Calling. Who Teaches and Why. *Public Agenda*, 1-16. URL: https://www.publicagenda.org/files/sense_of_calling.pdf
- McKnight, D. (2004) An inquiry of NCATE’s move into virtue ethics by way of dispositions (Is this what Aristotle meant?). *Educational Studies*, 35(3), 212-230.
- Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (2015) URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

References

- Civil society: origins and contemporary world. (2002) Ed. prof. I.I.Kalnoi, doz. I.N.Lopushinskiy. SPb.: Legal center Press [in Russian].
- Dovbnya, V. (2018) New Ukrainian school: an attempt of philosophical and anthropological comprehension. *Філософія освіти. Philosophy of Education*, 1 (22), 240-258 [in Ukrainian]
URL: www.philosopheducation.com

- The Concept of Realization of the State Policy in the Reform of General Secondary Education "New Ukrainian School" for the period up to 2029 (2016) The Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 14, 2016 No. 988-p [in Ukrainian]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934>
- Muliarchuk, Y. (2017a) Calling as a motivating factor of the development of education in Ukraine. *Filosofiya osvity. Philosophy of Education*, 1 (20), 213-234 [in Ukrainian]. URL: www.philosopheducation.com
- Muliarchuk, Y. (2017b) On the concept of calling. *Philosophical thought*, 3, 94-106 [in Ukrainian]. URL: <https://journal.philosophy.ua>
- On Approval of the Action Plan for the years 2017–2029 for Implementation of the Concept of Realization of the State Policy in the Reform of General Secondary Education "New Ukrainian School" (2017) The Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 13, 2017 No. 903-p [in Ukrainian]. URL: <https://www.kmu.gov.ua>
- Raven, J. (2002) Competence in Modern Society: its Identification, Development and Release. M.: Conti-Canter [in Russian].
- Robinson, K. (2010) The Element: How Finding Your Passion Changes Everything (with Lou Aronica), M.: Mann, Ivanov and Ferber [in Russian].
- Ruchka, A.O. (2013) Value transformation as a leading topic of contemporary sociological analyses. In: *Ukrainian informational space*. Part 1, 163-169 [in Ukrainian].
- Ruchka, A.O., Naumova, M.U. (2013) Values and value identification types in the contemporary society. In: *Ukrainian society 1992-2013, status and dynamics of changes: Sociological monitoring*. K.: Institute of Sociology National Academy of Sciences of Ukraine, 285-297 [in Ukrainian].
- Ruchka, A.O. (2015) Values and their transformation in sociological perspective. In: *Variations of culture: sociological prospects*. K.: Institute of Sociology National Academy of Sciences of Ukraine, 41-75 [in Ukrainian].
- Ruchka, A.O. (2017) Value trends in the context of the contemporary modernization processes. In: *Historical and strategic imperatives of modernization of the leading and transitive countries of the world: Collected scientific papers (ed. O.V.Zernytska)*. K.: SI «Institute of universal history National Academy of Sciences of Ukraine, 25-34 [in Ukrainian].
- Bigham, J.T. (2008) Role of spirituality in persons choosing a career in education: calling as a motivating factor. Liberty University, USA.
- Bigham, J.T., Smith, S.J. (2008) Called to Teach: Interpreting the Phenomenon of Calling as a Motivating Factor. In: *Life@School. Volume 7, number 1, Fall issue. Faculty Publications and Presentations*. Paper 99, 8-2-2008. URL: http://digitalcommons.liberty.edu/educ_fac_pubs/99
- Farkas, S., Johnson, J., & Foleno, T. (2000) A Sense of Calling. Who Teaches and Why. In: *Public Agenda*, 1-16. URL: https://www.publicagenda.org/files/sense_of_calling.pdf
- McKnight, D. (2004) An inquiry of NCATE's move into virtue ethics by way of dispositions (Is this what Aristotle meant?). In: *Educational Studies*, 35(3), 212-230.
- Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (2015) URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

Евгений Мулярчук. Призвание человека в современном мире: ответственность и ожидаемые компетенции педагогов

Тема призвания исследуется в контексте вопросов реформирования школы, опеределения ориентиров развития и мотивации труда педагогов. Рассмотрены социально-культурные и гуманитарные аспекты идеи призвания человека в современном мире, а также задачи педагогов по формированию системы соответствующих компетенций учеников и студентов. Проанализировано практическое значение и международный опыт учёта фактора призвания в подготовке самих учителей и в оценке их профессиональных компетенций. В частности, рекомендации «Национального Совета Аккредитации Педагогического Образования» США (The National Council for the Accreditation of Teacher Education (NCATE)), подтверждают необходимость наличия в системе оценки личностных диспозиций кандидатов на учительскую сертификацию не только знаний и психологических качеств, но и нравственных добродетелей. В этом контексте речь идёт о том, что опыт призвания может подходить под критерии ожидаемых личностных качеств и добродетелей.

Учитывая личностную природу феномена призвания и право человека на нравственную автономию, нецелесообразно и неэтично выдвигать непосредственное требование выявления и засвидетельствования своего призвания кандидатами на любого рода работу. Поэтому в системе профессионального оценивания, в частности в сфере образования, актуальна задача сформировать критерии нравственных добродетелей и отношения личности в труде, которые в комплексе являются индикаторами опыта призвания, без необходимости его доказывать. Такими индикаторами являются: желание – способности – практическая реализация в той или иной сфере – цель достижения общественно-полезных результатов. Сформулирован перечень личностных качеств, совокупность которых коррелирует с опытом призвания в сфере педагогической деятельности, а именно: открытость, любовь к детям, сочувствие, уважение, толерантность, непредубеждённость, честность, справедливость, настойчивость, ответственность.

Ключевые слова: *призвание, компетенции, ответственность, нравственные добродетели, ценности, мотивация, оценивание, педагогическая деятельность, реформа образования.*

Muliarchuk Yevhen. Human calling in the contemporary world: responsibility and expected competencies of educators

The research focuses on calling phenomenon in the context of the tasks of school reform, definition of the ways of development and motivation of educators. The study analyses social, cultural and humanity aspects of the idea of human calling in the contemporary world as well as the tasks of educators in forming of the system of appropriate competencies of students. The practical issues and international experience of taking into consideration of calling factor in education of teachers and the possibility of use of calling criterion for the assessment

of professional suitability of teachers are examined. In particular, the experience of the National Council for the Accreditation of Teacher Education (NCATE) in the USA confirms the necessity of measuring not only the knowledge and psychological qualities of the potential teachers, but also of evaluation their ethical virtues. Therefore, if some teachers do experience a calling, it would fall under the “virtue ethics”.

Regarding to the personal nature of the phenomenon of calling and moral autonomy of the person, it is unreasonable and unmoral to implement a formal requirement of calling from the candidates for any job. Whereas in the system of the professional evaluation, in particular in education, the criteria of ethical virtues and attitudes to work has to be formulated as for the indirect manifestations of the experience of calling of a personality. Such indicators are: passion – abilities – their practical implementation – the aim of social benefit. The list of personal virtues corresponding to the experience of calling in education framed as following: open-mindedness, love to children, respect, sympathy, tolerance, objectiveness, honesty, fairness, insistency, responsibility.

Keywords: *calling, competencies, responsibility, ethical virtues, values, motivation, evaluation, pedagogical work, reform of education.*

Мулярчук Євген Іванович, кандидат філософських наук, старший науковий співробітник Інституту філософії імені Г.С. Сковороди Національної Академії Наук України. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3053-0451>

E-mail: muliarchuk.yevhen@gmail.com.

Мулярчук Евгений Иванович, кандидат философских наук, старший научный сотрудник Института философии имени Г.С. Сковороды Национальной Академии Наук Украины. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3053-0451>

E-mail: muliarchuk.yevhen@gmail.com.

Muliarchuk Yevhen Ivanovych, PhD in Philosophy (Ethics), Senior Research Fellow of H. Skovoroda Institute of Philosophy National Academy of Sciences of Ukraine. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3053-0451>

E-mail: muliarchuk.yevhen@gmail.com.